

Salvè nosc guant da paura!

Le guant da paura y le guant da zacan fej pert de nosta cultura y tradiziun. Ćiarun da revaluté deplü le gran patrimoine che i ün

Le guant da paura gnê ma tut da ji a dljia. (Foto: Hans Pescoller, "Val Badia - Retrac y impresciuns", EpL 1995)

Tradiziun - Le tēmp modern à portè n pü' indlunch n gran mudamēt dla sozieté sön n gröm de ċiamsps. La vita é por tröc plü lisiera, al é gnü sō dōt d'atri laürs, inće chël di paur é plü lisier y atramēnter che dan 50 agn, la vita religiosa é gnüda plü löcra y jēnt s'la tol plü saurida, usanzas y tradiziuns é en pert desmentiadēs o lasciades tomē daldōt. Da canche an à metü man da se presentē cun le guant da zacan a de maius autoritēs che vėgn adarlerch a passē les feries o a taiē val' vėta, à

chēsc fat n vare de cualitē. Cotan de ēres l'à tut fora d'armē y s'al à lascē comedē; d'atres s'al à fat instēsēs o lascē fa! An à metü man da se mostrē deplü cun chēsc guant da defilades, y na pert le tol inće plü dales gran festes de dljia! An po di che chēsc guant é indō gnü valutē!

Por noster umes é le guant da paura chël da santus; ares le tolō dales domēnies y dales festes y da trōpes funziuns, inće d'invern cun le scial y la sciarpa, ċina che al n'ē nia gnü sō da tō le mantel. Incō

vėgn le guant da paura te cotan de nūsc paisc apēna plü tut; ma valgūgn paisc tla bassa valada le tēgn ċiamō alalt. Chēsc guant se miritass da gnī respetē deplü, deache al é le guant da festa de dljia! Al foss bėgn da s'aodē che deplü ēres - nia ma patrones - s'al arjignass y le toless dales gran festes y prozesciuns a per a chēres dal guant da zacan. Dūc i atri guanē po gnī tuē i atri dis ia por l'ann, y al n'ē pa tröc. Sciōche al é alūsc lovē sō n grup che se interessēia che le guant da zacan vėgnes tut, insciō jissel inće debojėgn che n valgūnes te paisc se interessass che le guant da paura gniss inće indō tut deplü. Noster umes é pō dōtes tan beles cun chēsc guant da paura, al i stē tan bėgn; les jones s'al vistī y les maridades!

Al é da aprijē che Irma Trebo da Antermēia s'an à tut sura da abinē adōm y tignī sō de chēsc guant da paura. Sūa intenziun foss pō che al gniss valutē deplü, che les ēres le toless deplü impede le lascē t'armē; intan de chisc guanē podess gnī metūs fora en mostra impede i lascē gnī da termes. Ara jiss pa bėgn da ċiafē val' local tla bassa y tla alta valada, por mēte fora de chēsc guant a ti al fā odēi a de osta jēnt mo inće ai turisē,

che é dēr interessā a noster tradiziuns. Guant da zacan y guant da paura alda adōm, intrami da gnī valutā, intrami é testimoni de nosta storia, él pō le plü bel guant che generaziuns de noster ēres à portē; al se mirita da gnī respetē y da gnī tut inant, él pō n guant da dljia. N pü' de ambiziun y interes ol indlunch ester por tignī sō de noster carateristiches y zacaī che se daīs da fā. Ćiarun mo da mantignī noster usanzas y nia da importē usanzas forestes! Nos tignun sō la tradiziun ladina da fā dala segra crafuns y ti lasciun ai pustri sūa tradiziunda ērje sō chël lėgn cun n te' broċia sōinsom. Chēsc n'ā nia da fā cun nosta valada. Ala fin gnunse ċiamō coionā che i ti fajun ma do ai atri! I ēsson pa bėgn cotan de tradiziuns che se miritass da gnī valutades

de plü!

"Tō le guant da paura o da zacan ò di ester a òna da mantignī y dē inant de noster tradiziuns arpades, nasciūdes y chersciūdes te nosta valada!"

Vigni patrimoine storich - cultural ladin alda da gnī salvē y dē inant, deache al fej pert de nosta storia che s'ā formē. An spera che la man publica mostres inće plü interes por daidē mantignī vies usanzas y tradiziuns ladines. I savun che cotan de ēres à de chēsc guant da paura de sūa uma y lā te armē; al foss bel da le tō ca y le vistī almanco dales gran festes de dljia che é ia por l'istē. Le guant da paura alda pro noster tradiziuns y chēstes ne podunse y n'orun nia lascē mori fora; ares fej pert de nosta cultura ladina, ares é n nosc bėgn cultural. (Lois Trebo)